REALIZAREA HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREŞTI CA O FORMĂ SPECIALĂ A APLICĂRII DREPTULUI

Alexandru CUZNEŢOV,
doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)
Maria COZMA,
magistru în drept, candidat la funcţia de judecător

REZUMAT

O importanță deosebită pentru realizarea hotărârilor judecătorești, prin prisma statului de drept, este cercetarea formelor juridico-civile ale acestora, ce ridică multe probleme în practica de zi cu zi în cadrul instanțelor de judecată.

Cuvinte-cheie: forma juridico-civilă, realizarea hotărârilor judecătorești, aplicarea dreptului, stat de drept, proces de aplicare a dreptului.

SUMMARY

Of particular importance for the achievement of judgments through the rule of law, is researching the legal and civil forms of this, which raises many questions in daily practice in the courts.

Key-words: juridical form civil judgments achievement, law enforcement, rule of law, law enforcement process.

Pe lângă scopurile de asigurare şi de ocrotire a raporturilor juridice materiale, ce stau în faţa dreptului procesual-civil, nu mai puţin important este scopul pozitiv: stimularea dezvoltării comportamentului legal al subiecţilor[1]. Valoarea autonomă a acestei probleme se identifică prin faptul că la baza acţiunii dreptului, inclusiv confirmată de instanţa de judecată, se află prezumţia realizării benevole. Din această cauză, este importantă studierea şi cunoaşterea formelor legale ale comportamentului subiecţilor.

O altă problemă ce apare în procesul realizării hotărârilor o reprezintă forma material-juridică a înfăptuirii indicaţiilor instanţei de judecată. De regulă, raporturile material-juridice se formează la executarea benevolă a hotărârii, privind adjudecarea, nemijlocit până la intentarea procedurii de executare.

Premisele dezvoltării raporturilor material-juridice sunt hotărârile instanţei de judecată şi exprimarea voinţei subiectului de a le executa benevol. În aceste situaţii, relaţiile se construiesc în baza şi cu evidenţa drepturilor subiective şi a obligaţiilor confirmate de instanţa de judecată. Dar, în comparaţie cu raporturile procesuale ce apar la executarea silită a hotărârilor, executarea obligaţiilor are loc în afara formei procesuale, de regulă, de însăşi persoana cointeresată şi în afara controlului nemijlocit din partea instanţei de judecată şi a persoanelor cu funcţie de răspundere.

Măsura ce stimulează nemijlocit debitorul la executarea benevolă a hotărârilor se manifestă prin avertizarea despre faptul că, la epuizarea termenului, oferit pentru executarea benevolă, va avea loc executarea silită a hotărârii, în pofida voinţei subiectului. În acest caz, executarea silită serveşte ca o sancţiune[2], aplicată subiectului care se eschivează de la comportamentul legal.

La executarea benevolă a hotărârii participă, de regulă, doi subiecţi principali: creditorul şi debitorul, unde debitorul este persoana obligată să săvârşească acţiuni concrete la realizarea cerinţelor înaintate de creditor. Acţiunea activă a subiectului, fiind recunoscut ca obligat în baza hotărârii instanţei de judecată, se remarcă ca fiind forma de bază şi independentă a comportamentului, la executarea benevolă a hotărârii. Săvârşirea acţiunilor active de către debitor este prestabilită de către hotărârea ce stabileşte raporturi juridice concrete, unde una dintre părţi are dreptul, iar alta – obligaţia. Unul din semnele care deosebesc comportamentul subiecţilor la executarea hotărârii instanţei de judecată privind adjudecarea îl reprezintă existenţa obiectului material asupra căruia este îndreptată activitatea lor. Săvârşind acţiuni prevăzute de hotărâre (transmiterea bunului, banilor, efectuarea reparaţiei etc.), debitorul prin aceasta încetează raporturile juridice cu creditorul. De aici rezultă că acţiunile debitorului, săvârşite pentru atingerea scopului material-juridic, specificate în hotărârea instanţei de judecată, înseamnă încetarea raporturilor juridice, în sensul realizării hotărârii privind adjudecarea. Altfel, realizarea de către debitor a obligaţiilor, de regulă, este egală cu realizarea hotărârii privind adjudecarea. Din acest moment, creditorul este lipsit de posibilitatea de a aplica o asemenea sancţiune, cum ar fi mijlocul procesual forţat privind executarea şi asigurarea intereselor persoanei preocupate[3].

Excepţie de la această regulă face hotărârea privind adjudecarea, ce interzice anumite acţiuni, când debitorul este obligat a se abţine de la săvârşirea lor[4]. Cu toate că aceste hotărâri, după obiectul lor, se referă la categoria hotărârilor privind adjudecarea, ele se execută de către debitor nu prin intermediul acţiunilor pozitive, ci prin intermediul executării pasive a obligaţiilor, adică prin intermediul inacţiunii (abţinerea de la acţiuni). De aceea, în cazul examinat, nu este posibilă executarea silită a hotărârii. Dar lipsa acestei posibilităţi nu înseamnă că nu există alte măsuri de acţionare asupra comportamentului debitorului la executarea acestor hotărâri. În asemenea caz, se iscă o întrebare serioasă privind formarea motivelor legale ale comportamentului şi, de asemenea, privind acţiunea factorilor sociali, cum ar fi: existenţa unor păreri ale societăţii civile în problema dată, eficacitatea controlului societăţii asupra executării hotărârii instanţei de judecată, în special din partea acelui grup social, ale cărui valori individul le recunoaşte şi le împărtăşeşte ca fiind personale etc.[5].

La examinarea problematicii privind executarea hotărârii, nu putem să nu atragem atenţia asupra poziţiei profesorului M.G. Avdiuk, care consideră că este posibilă nu doar executarea hotărârilor privind adjudecarea, ci şi hotărârea privind recunoaşterea. Înaintând acest concept, M.G. Avdiuk porneşte de la faptul că în toate cazurile părţile acţionează conform prevederilor juridice, confirmate de către instanţa de judecată, în scopul consolidării legalităţii şi ordinii de drept[6]. Dar această concepţie are puncte slabe, şi anume: autorul nu a făcut deosebirea clară între executarea silită, ca o modalitate a hotărârii instanţei de judecată privind adjudecarea, şi executarea, ca o categorie a comportamentului, cu toate că din cele remarcate se observă că este vorba despre executare, şi nu despre executarea silită a hotărârii.

Din cele relatate, se detaşează executarea silită, ca fiind activitatea instanţei de judecată şi a executorului judecătoresc, a altor organe, privind adjudecarea, în pofida voinţei debitorului, iar executarea benevolă se examinează ca una dintre formele comportamentului legal.

Una dintre cele mai complicate probleme privind realizarea hotărârilor instanţei de judecată este realizarea hotărârilor privind recunoaşterea. Aceasta se explică prin faptul că instanţele de judecată, în asemenea hotărâri, nu rezolvă întrebarea privind pretenţiile reclamantului faţă de pârât (creditorul către debitor). De aceea, la prima vedere nu apare întrebarea despre executarea obligaţiilor. Atunci, cum se realizează dreptul, confirmat de instanţa de judecată?

Din momentul emiterii hotărârii privind recunoaşterea, se înlătură incertitudinea în prevederile juridice ale părţilor şi ele devin subiecţii realizării hotărârii privind recunoaşterea. De exemplu, hotărârile pozitive privind recunoaşterea concretizează împuternicirea fostului creditor. Acestor împuterniciri întotdeauna le corespunde obligaţia subiectului respectiv (deşi ea se deosebeşte de obligaţiile confirmate prin hotărârile ce ţin de adjudecare), deoarece prin hotărârea pozitivă privind recunoaşterea se confirmă apartenenţa dreptului creditorului nu în general, ci numai în relaţiile cu subiecţii concreţi. De asemenea, şi hotărârile negative privind recunoaşterea se confirmă nu prin lipsa raporturilor juridice în general, ci prin lipsa lor între persoanele date.

Dreptul, obligaţiile, a căror existenţă sau lipsă se confirmă de instanţa de judecată, se realizează, de regulă, prin intermediul comportamentului pasiv al subiectului, care a participat pe caz, în calitate de debitor. La realizarea hotărârilor privind recunoaşterea, nu sunt necesare anumite acţiuni din partea lui, ci se cere ca el să-şi manifeste activ voinţa, tot aşa cum şi la executarea hotărârilor privind adjudecarea. Obligaţia de a respecta dreptul, confirmat prin hotărârile de recunoaştere, evidenţiază unul dintre elementele legăturilor juridice ale subiecţilor, participanţi pe caz, asupra cărora se răsfrânge puterea legală a hotărârilor instanţei de judecată[7].

În comparaţie cu obligaţiile de a săvârşi unele acţiuni, la realizarea hotărârilor privind recunoaşterea, obligaţia se identifică în formă de abţinere de la ea, iar aceasta nu reprezintă o formă identică a comportamentului, deoarece inacţiunea joacă un rol de subordonare faţă de acţiune. Abţinerea de la acţiuni, sau comportamentul negativ la realizarea hotărârilor privind recunoaşterea, reprezintă în sine nu o completare sau urmare a îndeplinirii funcţiei active de către persoana obligată, ci o formă independentă şi de bază a comportamentului.

Hotărârile pozitive privind recunoaşterea se realizează, în primul rând, în limitele raporturilor materiale concrete, unde, pe de o parte, este statul, confirmat de instanţa de judecată, iar pe de altă parte – obligaţia de a respecta, de a nu încălca acest drept. Această concluzie este bazată pe faptul că instanţa de judecată în toate cazurile examinează raporturile juridice concrete, în care dreptului personificat i se opune obligaţia personificată. Considerând că hotărârile pozitive privind recunoaşterea confirmă doar dreptul persoanei, fără obligaţii corespunzătoare, concluzionăm că hotărârea privind recunoaşterea se realizează în afara limitelor raporturilor materiale

concrete, unde împuternicirile subiectului se contrapun obligaţiei unui cerc nedeterminat de persoane[8].

Un interes aparte reprezintă problema privind sancţiunile în cazul neabţinerii de la acţiuni a persoanei obligate, deci când are loc nerealizarea acestui aspect al hotărârii. Tradiţional, sub noţiunea de drept subiectiv, se înţelege posibilitatea comportamentului concret, asigurat de către stat persoanei, şi posibilitatea de a cere un comportament adecvat de la persoana obligată. Dar analiza raporturilor juridice ce se nasc la realizarea hotărârilor privind recunoaşterea denotă că dreptului subiectiv, confirmat de instanţa de judecată, nu i se asigură direct posibilitatea executării lui silite. Asemenea situaţie nu este întâmplătoare, specificul acestei probleme constă în aspectele axeologice ale acţiunii dreptului, care în societate este îndreptată, în primul rând, spre reglementarea pozitivă, chemată să asigure organizarea relaţiilor sociale. Impunerea statală, în cazul dat, a încetat a mai fi unul din „motoarele" reglementării juridice. Mijloacele cu un caracter silit se aplică la realizarea hotărârilor privind recunoaşterea dreptului într-o calitate secundară. În general, acest aspect al hotărârilor este chemat să reglementeze dreptul şi obligaţiile participanţilor la raporturile juridice, să confirme apartenenţa dreptului sau a obligaţiilor, conţinutul lor, volumul.

Un mijloc foarte interesant de asigurare a realizării hotărârii privind recunoaşterea este posibilitatea, prezentată de către drept, în cazul încălcării obligaţiei privind abţinerea de la acţiuni, de a înainta o cerere de chemare în judecată privind adjudecarea. În acelaşi timp, raporturile juridice, confirmate de instanţa de judecată, sunt acceptate de instanţă în procesul adjudecării în forma cum au fost stabilite de procedura premergătoare privind recunoaşterea[9]. În cazul satisfacerii pretenţiei privind adjudecarea, se deschide posibilitatea executării silite, fără să se ţină seama de voinţa persoanei obligate. Aşa mijloc de apărare se remarcă ca unul dintre stimulatorii impunerii dreptului asupra formării comportamentului tip al indivizilor, participanţi la caz, şi, în primul rând, al persoanei obligate.

Dintr-un punct de vedere, schema prezentată pare a fi corectă, când are loc realizarea hotărârilor privind recunoaşterea şi, în acest caz, este vorba despre formarea comportamentului legal. Dar ca persoană obligată, la realizarea de asemenea hotărâri, pot fi nu doar indivizi, ci şi persoana juridică, organizaţiile obşteşti.

În asemenea situaţii, când subiectul obligaţiei este persoană juridică, noţiunea de „respectare" nu deschide până la sfârşit conţinutul procesului de realizare a hotărârilor privind recunoaşterea. De regulă, cu asemenea hotărâri asupra persoanei juridice se stabilesc obligaţii pentru perfectarea şi înregistrarea dreptului, confirmat de instanţă. În astfel de cazuri, pentru obţinerea scopului întărit în hotărârea instanţei de judecată, în sensul realizării hotărârii, este necesar, de asemenea, şi actul organului de stat ce efectuează înregistrarea sau îndeplineşte alte activităţi de realizare, confirmate de instanţă, cu drepturi şi interese ocrotite de lege. În acest caz, scopul se obţine la existenţa componenţei faptice: hotărârea instanţei de judecată şi actul organului de stat cel din urmă reprezintă mijlocul de realizare a hotărârilor instanţei de judecată.

Note:

[1] Алексеев С.С., *Социальная ценность права в советском обществе*, Москва, 1971, с.52.

[2] Алексеев С.С., *Общая теория права*, Юрид.литература, Москва, 1981, т. 1, с. 272, 273.

[3] Завадская Л.Н., *Реализация судебных решений,* Наука, Москва, 1982, с. 55.

[4] Гурвич М.А., *Решение советского суда в исковом производстве*, Москва, 1955, с. 52.

[5] Казимирчук В.П., *Социальное действие права в условиях развитого социализма,* Москва, 1977, с. 17; Решетов Ю.С., *Реализация норм советского права*, Изд. Казанского унив., Казань, 1989, с. 48.

[6] Авдюков М.Г., *Судебное решение*, Москва, 1959, с. 177.

[7] Завадская Л.Н., *op.cit.,* p. 58.

[8] *Ibidem*, p. 59.

[9] Гордон В.М., *Иски о признании,* Ярославль, 1906, с. 181